

KRALİYET'İ GÜÇLÜ TUTAN ZAYIF BİR SÖMÜRGE BİÇİMİ OLARAK *ENCOMIENDA*: YERLİLERİN EMEĞİ VE FATİHLERİN KİYIMI *

Doktora Öğr. Haktan Kalır

Hacettepe Üniversitesi

ORCID: [0000-0001-7595-8000](#)

ROR ID: [ror.org/04kwvgz42](#)

• • •

Öz

Encomienda tam olarak nedir ve sömürgecilerle sömürülenlerin onunla kurduğu ilişki nasıl olmuştur? Bu yazıda, bu iki soruyu önemli ölçüde İngilizce literatüre dayanarak iki bölümde incelemeyi amaçlıyorum. İlk bölüm, *encomienda*'nın anlamı, bağlamı ve farklarına odaklanırken, İspanya'nın 15-16. yüzyıldaki tarihi konumu ve *encomienda* sistemindeki egemen aktörlerin çıkarlarını da ele alınacaktır. Bu ilk bölümün ana amacı İspanya Kraliyeti'nin neden bu görece verimsiz yapıyı böylesine savunduğuyla ilgilenmek olacaktır. İkinci bölüm ise doğrudan *encomienda*'nın yok ediş ve yok oluş dinamikleriyle ilgilenecektir. İkinci bölümde, *encomienda*'nın Amerika'nın ve Amerika yerli halklarının yok edilişindeki rolü, Amerikan yerli halklarının sürece etkisi ve süreçteki uygarlaştırma misyonunun rolü ele alınacaktır. Bu ikinci bölümün temel amacı, bu sistemin kapitalizmin yıkıcılığına olan etkisini incelemek ve *encomienda*'yı, Avrupa'daki merkantilist feodalizm gibi nihayetinde kendisini ve çevresini yok etmek zorunda olan bir sistem olarak tanımlamaktır. Makalenin genel amacı sömürgeci kapitalizmin yıkıcılığını incelemek ve sömürgeci devlet pratiklerinin sömürülenlere güçlü devlet pratikleri miras bıraktığı tezine karşı çıkmak için *encomienda*'yı örnek vermektir.

Anahtar Sözcükler: *Encomienda*, Amerikalılar, İspanya, Köle emeği, Sömürgecilik

Encomienda as a Weak Colonial Form That Keeps the Crown Strong: The Labor of the Natives and the Slaughter of the Conquistadors

Abstract

What exactly is *encomienda* and how did the relationship between colonizers and the colonized develop with it? In this article, I aim to examine these two questions extensively based on English literature, divided into two sections. The first section will focus on the meaning, context, and distinctions of *encomienda*, along with discussing Spain's historical position in the 15th-16th centuries and the interests of dominant actors in the *encomienda* system. The main purpose of this first section will be to explore why the Spanish Crown defended this relatively inefficient structure. The second will discuss the role of *encomienda* in the destruction of the Americas and indigenous peoples, the influence of indigenous peoples in the process, and the role of civilizing mission during the process. The primary goal of this second section will be to examine the specific impact of this system on the destructiveness of capitalism and to define *encomienda* as a system that ultimately had to destroy itself and its surroundings, similar to mercantilist feudalism in Europe. The overarching aim of the article is to examine the destructiveness of colonial capitalism and to provide the example of *encomienda* to challenge the thesis that colonial state practices leave powerful state practices to the exploited.

Keywords: *Encomienda*, Americas, Spain, Slave labor, Colonialism

* Makale geliş tarihi / Received date: 05.02.2023

Makale kabul tarihi / Accepted date: 08.01.2024

Erken görünüm tarihi / Published online: 01.04.2024

Yazar email: haktankalir@gmail.com

Kraliyet'i Güçlü Tutan Zayıf Bir Sömürge Biçimi Olarak *Encomienda*: Yerlilerin Emegi ve Fatihlerin Kısıymı

Giriş

Amerikalılar, onlarla ilk kez karşılaşan Avrupalılar için bir karar anı içeriyordu: Karşılarında, keşfettikleri kaynaklar mı vardı, tanıştıkları kültürler mi? Batı sömürgeciliği için buradaki tercih birinci yönde olmuştur. Oysa Amerikalılar Alacalufılar, Aravaklar, Aztek İmparatorluğu, Haushlar, İnkalar, Jicaque, Jivarolar, Lenca, Makualar, Maya Uygarlığı, Nambiquaralar, Olmec İmparatorluğu, Onalar, Paya, Sumu ve Chorotega halkları, Tupi Guaraniler, Tupianlar, Tucanoalar, Yahganlar, Zapotec Uygarlığı.... gibi onlarca farklı kültürü ve bunların dillerini, ekonomilerini, örgütlenmelerini, teknolojilerini içeriyordu (Özbudun, 2012, ss. 57-64). Ancak sömürgecilik bunları görünmez kılmıştır.

Çünkü Batı sömürgeciliği, Batı dışındaki her şeyi bir *zaman tüneli* içinde görür. Bu tünele göre yalnızca Batı'da bilim, ilerleyiş, mülkiyet mevcuttur ve yalnızca burası “yaratıcılık, akılcılık, soyut düşünce, zihin, yetişkinlik” gibi özelliklere sahiptir ve bu nedenlerle Batı dışındaki her yer mülkiyet hakkı başta olmak üzere tüm haklardan mesuldür (Blaut, 2012, ss. 19-39). Karşısına aldığı her şeyi hesaplanabilir, kâr elde edilebilir, yönetilebilir kılmak için var olan kapitalist ölçüm pratiklerini (Scott, 2008) takip eden sömürgecilik de Amerikalıları dönemin merkantilist yayılma ve zenginleşme pratiklerinin yaşadığı sorunlar için bir çözüm olarak görüyordu. Burada çözüm, ücretsiz emek vasıtasıyla değerli madenlerin çıkarılmasının ve geniş toprakların işlenmesinin aşırı kârıydı. Bunlar Avrupa'daki emek, mal ve toprak kârsızlığını çözüyorlardı. Osmanlı'nın jeo-politik siyaseti, İtalyan şehir devletlerinin Akdeniz ticaretindeki üstünlüğü ve dönemin değerli malları ile özgür emeğinin ürettiği aşırı maliyet yeni bir toprak ve emek kaynağı olarak Yeni Dünya'ya ilgiyi arttırdığı gibi kapitalizmin küreselleşmesini de önelemiş oluyordu (Anievas & Nişancıoğlu, 2020, ss. 111-195). Sömürgeci, Amerikalardaki köleliği kârlı olduğu ve özgür emeği ikame ettiği sürece ayakta tutacak, onu ancak merkantilizmden serbest siyasete geçildiğinde tıpkı tekelcilik gibi terk edecekti (Williams, 2014). Değerli

maden, emek ve toprağın gittikçe daha pahalı hale geldiği Batı için Amerikalılar yeni bir kaynağa hücum alanı olacaktı. Tam da bu nedenle Kolomb'un günlüklerinin Amerikalılarla karşılaşmaları içeren bölümleri ikincisi ilkinin bastırıp aşan iki imgelem köküne sahiptir: (i) Din; (ii) Altın (Casas, 2011: 50; Kolomb, 2015, ss. 26, 31, 33, 48, 51, 86, 91, 106-107, 118-119, 125). Bu iki vurguya sıklıkla yerli kadın bedeninin de eşlik ettiğini belirtmek zaruridir. Peki, *encomienda*'nın tüm bu süreçle ilişkisi nedir? Onu sömürgeci emek pratiklerinde nereye oturabiliriz?

Encomienda'nın doğrudan doğruya bir kölelik sistemi olmaması ancak yerlilerin kendi kaderlerine karar verme hakkını reddetmesi de bu iki kavram olan altın ve dinle inşa edilecekti. Din, burada yerlileri köleleştirmemenin yasal nedeni olacaktı, Hristiyanlaşabilecek bu ruhlar dini olarak köleliğe uygun görülmecektir. Para ise onların tümüyle özgür bırakılmasını önleyecekti çünkü yerliler buradaki İspanyol merkantilizmi için mecburi emek kaynaklarıydılar. *Encomienda*'ların denetimi ve yerlilerin hayat koşullarındaki iyileştirmeler için sömürgeci tarafındaki başat aktörler de ruhban sınıfından yani dinden gelecekti. Öyle ki *encomienda*'ya yerli halkların karşı çıkmalarına eşlik edecek şekilde Kilise içinden de gelen değişim talebi önce *Audiencia*'ların kurulmasını nihayetinde *Yeni Yasalar*'ın geçirilmesine neden olacaktı (Simpson, 1950). Ancak ikinci imge olan para, *encomienda*'nın denetlenme ve ortadan kaldırılma denemelerinde de belirecek ve bu, söz konusu kurumların da yasaların da planlandıkları gibi işlememelerinin ana nedeni olacaktı. Bunun sonucu, *encomienda*'nın yavaş yavaş tedavülde kalkan ve temelde 15-16. yüzyıl arasında fiilen var olabilen bir sisteme dönüşmesi olacaktı.

Burada bir yanda yerliler ve Kilise'nin, ortada Kraliyet'in, öte yanda fatihlerin olduğu bir ayırımdan söz edilmediğinin altını çizmek istiyorum. Yerliler dahil buradaki tüm özneler çıkar ağlarından oluşuyorlardı. Kraliyet, kendi çıkarına uyduğu sürece bu aktörlerin her biriyle ilişkiler kurdu ve bu aktörlerin her birinin içindeki farklı çıkarlara sahip gruplar da birbirleriyle çıkar anlaşmaları yaptılar. Kilise'nin fatihleri, yerliler arasındaki zenginlerin ise Kraliyet'i desteklediği örnekler mevcuttur. Fatihler, Kilise, yerliler doğrudan kendi içlerinde rekabetlere sahne olmuş ve gelir, hak, statü kazanmak için diğer gruplardaki aktörlerle pazarlıklar da yürütmüşlerdir. Ancak bu tartışmalara girmeden önce ve bu tartışmaları izah edebilmek için sorulması gereken iki aşamalı temel bir soru vardır: *Encomienda* tam olarak nedir ve sömürgecilerle sömürülenlerin onunla kurduğu ilişki nasıl olmuştur?

Bu yazıda bu iki aşamalı soruyu iki bölümde incelemeyi umuyorum.

İlk bölüm, *encomienda*'nın anlamı, bağlamı ve farkı üzerine kurgulanıp şu sorulara yanıt arayacak: Kraliyet'in doğrudan doğruya köleliktense bu özel kavramı ve yapıyı var etmesinin nedeni nedir? Onu feodalizmin köleliğinden ne

ayırır? Bu ayrımlar neden önemlidir? İspanya'nın genel sömürgeciliğinin Amerikalardaki sömürgecilik ve *encomienda*'ya etkisi neydi? Fatihler ve Kilise'nin *encomienda*'nın yükselişi ile düşüşündeki konumu nedir? Böylece *encomienda*'yı diğer feodal yapılardan ayıran farkları, İspanya'nın 15-16. yüzyıldaki tarihi konumunun tüm sürece etkisini ve *encomienda* sistemindeki egemen öznelere bu yapıdaki çıkarlarını sıralamayı umuyorum. Bu ilk bölümün ana maksadı İspanya Kraliyeti'nin neden bu görece verimsiz yapıyı böylesine savunduğuyla ilgilenmek olacak.

İkinci bölüm ise doğrudan *encomienda*'nın yok ediş ve yok oluş dinamikleriyle ilgilenecek. Burada cevap aranan üç soru olacak: Amerika yerlilerini *encomienda* sistemi mi yok etmişti? *Encomienda*, Amerikalarda halihazırda var olan eşitsiz toplum yapılarından faydalandı mı? *Encomienda*'nın uygarlaştırma misyonu neleri içeriyordu ve bu, yerlilerin kitlesel yok oluşlarını nasıl etkiledi? Bu ikinci bölüm temel olarak verimsiz olan bu sistemin kapitalizmin yıkıcılığına nasıl özgül bir etkide bulunduğunu irdelenecek ve *encomienda*'yı tıpkı Avrupa'daki merkantilist feodalizm gibi nihayetinde kendisini ve çevresini yok etmek zorunda olan bir sistem olarak tanımlayacak.

Makalenin genel amacı ve varmak istediği nokta, *encomienda* üzerinden sömürgeci kapitalizmin yıkıcılığını incelemek ve sömürgeci devlet pratiklerinin sömürülenlere güçlü devlet pratikleri miras bıraktığı tezine karşı çıkmak için *encomienda*'yı örnek vermektir.

1. *Encomienda*'nın Fethi ve Onun Fatihleri

Amerika'daki İspanyol işgalinin temel bir dilemması olduğundan söz edilir: Yerlilerin insan hakları ile Amerika'daki sömürgelerin sürekliliğini sağlayacak emek gücünü üretme arasındaki koşutluk (Anderson, 1976, s. 25). Peki, bu koşutluk nasıl çözülmüştür? İspanyol işgali, Hristiyan teolojisi yahut Kutsal Roma fikri gibi ideallerle Amerika'nın işgalini meşrulaştırmayı seçmiştir (Wood, 2014, ss. 57-58). Böylece yerliler, işgal edilmesi zorunlu varlıklar olmuşlar ve işgal, kutsal bir görev şeklinde çelişkilerden arındırılmıştır. Bu, fethi İspanya Kraliyeti'nin bir iç dinamiğine dönüştürmüştür. Böylece sömürgeci iktidarın kararları dışındaki her şey edilgen kılınmıştır. Çünkü sömürgecilik kendisini aydınlatan bir ışık gibi işler, bu önemli ölçüde siyasi bir meşrulaştırma kaynağı olarak sömürgeci bir dünya modeliyle gerçekleştirir.

Blaut'un (2012) gösterdiği üzere bu modelde Avrupa doğal bir şekilde kendi kendine gelişen, kendi içinde akıllı bulunduran ve bu akıllı evrene yaymakla yükümlü olandır. Avrupa, işgal etmek zorundadır çünkü işgal ettikçe akıllı yayar ve işgal ettiği yerlere getirdiği medeniyet karşısında yine hakkı olan kaynakları

buralardan alır (Blaut, 2012, ss. 35-39). *Encomienda* benzer bir kurgu barındırır. Merkantilist birikimin yarı bir kölelik aracı olarak dönemin ekonomi modellerini takip eder. Çünkü kaynakların aşırı toplanması ve yayılmacılık ancak kölelikle ve köleliğin merkantilizmi aşırı beslemesiyle mümkündür. Bernstein bunu 17-18. ve 19-20. yüzyıldaki kapitalizmin değişimini var edecek iki dalgada şöyle okur: (i) 17. ve 18. yüzyıllar, ham maddelerin uluslararası ve sistematik bir devasa üretimine sahne olmuştu, Afrikalı kölelerin emeği bu dönemde plantasyonlardaki üretim için başatları ve sömürgeler yalnızca sömürülmekle kalmıyorlar aynı zamanda Avrupalı malların pazarlarına dönüşüyorlardı; (ii) 19-20. yüzyıllarda ise bu sömürge pazarları kapitalizmin küreselleşmesi, Amerika'nın köle temelli yüksek kârının bir model olarak alınıp Afrika'nın sömürgeleştirilmesi ve nihayetinde Japonya dışında doğulu güç barındırmayan yeni bir sanayi rekabetinin oluşumunu tetikleyecekti (Bernstein, 2014, ss. 54-56). Kısaca, sömürgecilik kapitalizm için takip edilmesi gereken kârlı sömürü yöntemleri üretiyor ve sömürüyü küreselleştirirken kapitalizmin yayılmasını besliyordu. Bernstein'in bu dalgalarını 15-16. yüzyıla çektiğimizde bir model olarak *encomienda*'nın başarısızlığına bakabiliriz. Nihayetinde *encomienda* Amerika'nın plantasyonuna benzerdi. İspanyollar, Amerikan yerlilerini “vahşi boşluklarından” kurtarıp çalıştırıyorlar ve bu çalıştırma vasıtasıyla onları medenileştirdiklerini iddia ediyorlardı; bu hem merkantilist birikimi hem de İspanyol merkezi hakimiyetini belli bir oranda beslediği için başat bir modele dönüşüyordu. Bunu detaylı incelemekte ve *encomienda*'nın özgül farklarını tanımlamakta fayda var.

1.1. *Encomienda*: Anlam ve Bağlam

Encomienda'nın etimolojik kökü, onun ekonomik ve siyasal yapısını inşa eden kurucu tarihi anlamları barındırır. Bu kök, Amerikalı geri alınması şart topraklar olarak tanımlıyor ve İspanyol işgalini mecburi görüyordu. Kraliyet'i karar verici kılan bu tarif kritik bir önem taşır. Hakeza, bu etimolojik kökü üreten önemli bir etken de İspanya'nın 14. yüzyıldan itibaren yaşadığı dönüşüm ve ondaki merkezileşirken evrenselleşme çabalarındaki dini atıfların çokluğudur. İspanya, *encomienda*'daki “dine katmak için geri alma” söylemini halihazırda Avrupa'daki ve Kuzey Afrika'daki Müslümanlara ait toprakların geri alınması için bu yüzyıllarda üretmişti. Bu ara bölümde bunları inceleyebilmek için *encomienda*'nın anlamına ve bağlamına bakacağım. Böylece onu meşru kılan dini, ekonomik, felsefi ve siyasi arka planı sunmayı umuyorum.

1.1.1. Anlam: Bir Kavram Olarak *Encomienda*

Encomienda, tam olarak ne anlama gelir?

Encomienda, etimolojik olarak İspanyolca *encomendar* yani emanet edilen, komisyon edilen kelimesinden gelir. Bu kelimenin iki tarihsel kullanımı var: (i) Kraliyet, İspanya Ana Karasının Müslümanlara kaybedilmiş kısımlarının geri alınması durumunda alınan topraklara *encomienda*, bu toprakları geri alan komutanlarına da *encomenderos* diyordu; (ii) Yine Kraliyet, bu sefer Amerikalardaki toprakları işgal edenlerin işgal ettikleri yerlere *encomienda*, işgal eden fatihlere ise *encomenderos* demeye başlamıştı (Batchelder & Sanchez, 2013, s. 46; Encyclopaedia Britannica, 2022). Bu kavramın tarihsel ilk kullanımı, onun ikinci tanımlanışına kök olmuştur denilebilir. Üstelik kavram, henüz üretilişindeki bu dini yanı kaybetmeyerek İspanya Kraliyeti'nin Amerikalardaki meşruluklarının temelini vurgulayacak bir süreklilik de sağlamıştır. Peki, *encomienda* tam olarak nedir?

Encomienda temelde Kraliyet'in belirli bir bölgede, belli yerlileri çalıştırma hakkını geçici bir süreliğine bir fatihe vermesidir. *Encomienda* sistemi, bir fethetme ve köleleştirme yöntemi olarak üç amaca hizmet eder: (i) Sömürgeci iktidarların bu yeni bölgedeki işgalcilerini ve Kraliyet uygun bulursa onların mirasçılarını birkaç nesil boyunca ödüllendirmek; (ii) Kraliyet'ten icazet alarak mülk sahibi olanları, *encomienda* bölgesinin yakınına yerleşmeye teşvik etmek ve bölgedeki İspanyol varlığının kalıcılığını arttırmak; (iii); Bölgenin ve mülk sahiplerinin güvenliği için bölgede İspanyol bir kitle oluşturmak (Anderson , 1985, ss. 353-354). Yerli Amerikalıları zorla Hristiyanlaştırmak ve İspanyollaştırmak misyonu ile kurgulanan yapı böylece bir ekonomik ve siyasal düzen de oluşturuyordu. *Encomienda*'yı zorunlu kılan şey ise Amerikalardaki buradaki yerel bilgilerin tahakküm edilmesine, toprakların çabuk mülkleştirilmesine ve ucuz emeğe yönelik olan merkantilist ihtiyaçtı. Fatihler kâra çabuk, dirençsiz ve sürekli ulaşmak istiyorlardı. Kraliyet ise fatihlerin aşırı güçlenmemesini ancak yine de diğer sömürge ülkeleriyle rekabet edecek kârları İspanya'ya getirmelerini istiyordu. Bu nedenle fatihleri topraksız kılan ama ucuz emek iş gücüyle de donatan bu yapı inşa edildi.

Ana vatanlardaki tüccarlar, devlet (monarşi ve feodal soyluluğun temsilcisi olarak) ve uluslararası hareketliliğe kabil bir ticari sermaye olarak banka sermayesi (çoğunlukla İtalyan şehir devletlerinden) gibi üç grubun bir arada çalışmasının arkasındaki neden de bu ihtiyaçtı (Bierman & Klönne, 2007, s. 14). Daha önce Kanarya Adaları işgalini bir deney alanı olarak da tecrübe etmiş bu üç grup Batı sömürgeciliği için bir prototip de inşa etmiştir (Elliott, 2002). Böylece fatihler her iki örnekte de fetih için sürekli kaynaklara erişmişler ancak aynı zamanda bu kaynakları sağlayanlara bağımlı olmuşlardır.

Encomienda'da oldukça kritik iki özellik vardır. Bunların ilki toprak mülkiyetinin siyasal konumudur. *Encomienda*, toprağın mülkiyetini hiçbir koşulda fatihlere vermiyordu (Elliott, 2002; Kirkpatrick, 1942). Toprağın mülkiyeti yasal bir statü olarak yerli toprak sahiplerinden meydana gelen *cacique*'lerde ancak fiili bir siyasal işleyiş olarak temelde Kraliyet'te kalıyordu. İkincil fark, Hristiyanlığı kabul eden yerlilerin, diğer tip kölelerin aksine yasayla korunan haklarının olmasıydı. Ovando'nun yönetiminde bu haklar hırsızlıktan korunma, *cacique*'lerin egemenlik ve mülkiyet haklarına saygı, kaçırılan kadınların yerlilere teslim edilmesi, evliliklerde rıza aranması, vergi hakları ve zorunlulukları, köleliktense maaşlı çalışan olma, gayri-Hristiyanlar ya da yeni Hristiyanlarla konuşmalarının yasak olması ancak başkalarıyla konuşmada özgür olmaları gibi haklar olarak belirdiler (Simpson, 1950, ss. 9-10). Görüleceği üzere bu yapıda fatihlere verilen tek şey yerlilerin emeklerini kiralama tekeliydi, bu tekel haricinde söz konusu bu yasalara uymakla yükümlüydüler. Bu, fatihleri toprak sahibi derebeylerden ayıran temel farktır. Ancak görüleceği üzere yasaların tamamı çalışmakla ve vergi ödemekle yükümlü yerlilerden söz eder. Böylece *encomienda*'nın iki kritik farkının ürettiği biricik fark belirir: Köle olmayan ama zorunlu bir şekilde çalışmakla yükümlü Amerikalı iş gücü. Peki, bu sistem nasıldı?

Encomienda'nın var olduğu toprak sistemi, görüldüğü üzere *hacienda*'ya biraz benziyordu, toprağı kullanım üzerindeki haklar -*mercedes* ya da *tierras*- ise Avrupa'dakinin aksine özel tanımlara sahip oluyor, fatihlerin temel hakkı bu topraklarda kendilerine tanınan hakları kullanma gücünden yoksun yerlileri zorla çalıştırma ve onları iş gücü olarak vergileme hakkı olan *encomienda*'ya sahip olmak oluyordu (Bernstein, 2014, ss. 60-61). *Encomienda*'nın yerliler üzerinde kölelikten ve dolayısıyla *hacienda*'dan farklı ürettiği mülkiyet ilişkisini ise üç noktada görebiliriz: (i) *Encomenderos*lar yerlileri kiralayamaz, satamaz, satın alamazlardı; (ii) *Encomenderos*ların yerliler üzerinde miras hakları yoktu, bir *encomenderos* öldüğünde yerliler doğrudan onun çocuklarının mülküne geçmiyordu; (iii) Yerlilerin yerini bölgeler arasında da *encomienda*'lar arasında da değiştirmek yasaktı, yerlilerin ancak "keşfedildikleri" yerdeki *encomienda*'ya tabii bölge içinde kalan kısımlarda taşınabiliyorlardı (Yeager, 1995, s. 843). Nihayetinde *encomienda* fatihleri güçlendiriyordu, hiçbir unvanın bulunmadığı Amerikalarda onları derebeylere en yakın öznelere kılıyordu. Ama halihazırda feodalizmin krallıkla siyasi çekişmesinden rahatsız olan İspanya Kraliyeti'nin bu çekişmeyi Amerikalarda yinelememe niyetini gerçekleştirecek önemli zayıflaştırmalar da var ediyordu. *Encomenderos*, nesiller arası zenginliğini de bu zenginliği mümkün kılan tekeli de devredilemeyen soylu kan haklarına değil Kraliyet'in tekelindeki yasal lütuflara borçlu oluyordu. Yerlilerin çoğu ise fiili olarak hiçbir mülkiyete sahip olmadan, neredeyse tümüyle işgalcilerin karar alanında olan ekonomik bir sisteme sıkıştırılmışlardı. Bu yapının aktör temelli

bir okumasını Kraliyet, fatihler ve kilise üzerinden okumak mümkündür. Ancak *encomienda*'daki üç özneyi incelemeyen önce İspanya'nın 14-15. yüzyılda yaşadığı değişimleri, onu diğer sömürgeci ülkelerden ayıran farkları ve bu yüzyıllarda kurucu olan politikaları değerlendirmeden böylesi bir incelemeye girişmenin eksik olacağını belirtmek gerek. Çünkü bu öznelere konumlarını var eden değişimler önemli ölçüde bu yüzyıldaki kurgulara tabiidir.

1.1.2. Bağlam: İspanyol Evrenselciliğinden İspanyol Sömürgeciliğine *Encomienda*'yı Üreten Tarihsel Arka Plan

İspanya'nın Amerikalardaki sömürgeciliğini idrak edebilmek için 15. yüzyılda belirginleşen bir değişimden ve bu değişimin Avrupa'daki diğer sömürgeci güçleri nasıl etkilediğinden söz etmek zaruridir.

15-18. yüzyıl arasındaki İspanya'yı inceleyen Klein ve TePaske gibi farklı ekol tarihçilerinin İspanya incelemeleri dahi İspanya'ya dair birkaç ortak kanıda birleşirler: (i) İspanya'nın bu dönemde elde ettiği zenginlikler, erken modern Avrupa'da biriken zenginlik için kritik bir önem taşıyordu; (ii) İspanya'nın bir imparatorluk olarak içinde bulundurduğu aşırı sayıdaki heterojen ekonomik ve toplumsal yapıyı geliştirebilmesi bu zenginliğe bağlıydı; (iii) Köle ya da ücretsiz emek kullanarak var edilen üretim devrimleri, İspanya Kraliyeti'nin denetiminin görece dışında gerçekleşmişlerdi ancak nihayetinde Kraliyet'in güçlenmesini pekiştirdiler; (iv) Kraliyet'in tüm eksiklerine rağmen imparatorluğu yönetebilecek bir yönetsellik düzeyine çeken temel şey yöneticilerin düzeltme, hareketlendirebilme ve ölçebilme kapasitesindeki güçtü ve bu güç, emeği sürekli Kraliyet'in denetimine sokarak sömürge toplumlarındaki toplumsal yıkımları hafifletebiliyordu; (v) Bu, çok kültürlü bir imparatorluk içerisinde kültürel olarak farklı toplumları manipüle edebilme becerisinin yönetim kademeleri arasında aktarılabilme yetkinliğiyle de uzun sürelerle yayılabiliyor ve pekişebiliyordu (Fradera, 2004, s. 372). Üstelik İspanya tüm bu özellikleriyle Batı'nın kapitalistleşme süresince Batı'ya yatılan kaynaklar için bir geçiş alanı da oluştuyordu. Bu geçiş alanını var eden iki etkenden söz edilebilir: (i) Charles'ın döneminde olduğu gibi Kraliyet'in sürekli paraya ihtiyaç duyması hem Kraliyet'in bu parayı iç kaynaklarında bulmak için merkezi denetim ve iletişim araçlarını geliştirerek bir merkezileşme üretmesine yol açıyordu hem de bu parayı dış kaynaklardan elde edebilecek sürekli bir ordu ihtiyacı ile paranın harcanıp yayılmasına neden oluyordu (Kamen, 2005, ss. 54-56); (ii) Paranın borçlanmalar vasıtasıyla elde edilmesi ise İspanya dışındaki bankaların Kraliyet'in gelirleri üstündeki ağır etki alanını genişletiyor ve buradaki parayı Batı'nın güç dinamiklerinin bir parçası kılıyordu (Elliott, 2022; Kamen, 2005, ss.

88-89). Denilebilir ki Kraliyet, sömürgelerindeki kaynağı kendi iktidarını pekiştirilebilecek kaynaklara aktarabildiği sürece diri kalabiliyordu. Bu kaynağı idare edemediğinde askeri devrimlere yetişmekte zorlanan, bürokrasisi zayıflayan, para kısıtlılığı yaşamaya başlayan ve propagandasının altında ezilen bir Kraliyet belirliyordu (Parker, 1994, ss. 132-134, 150). Peki, İspanyol evrenselciliği ile İspanyol sömürgeciliğini var eden değişim ve onun tarihsel arka planı tam olarak neydi? Burada İspanyol işgalciliğinin köklerine ve 15. yüzyılda İspanya'nın fetih alanlarına kısaca bakmakta fayda var.

Elliott'a göre (2002), 15. yüzyılda İspanya iki tane başlangıç ve sona aynı anda tanık oluyordu ve bu başlangıçlarla sonlar İspanya emperyalizmi için kuruculardı: (i) İspanya, Granada'yı fethettiğinde Ana Kara'daki yeniden-fetih (*reconquest*) bitmişti ama bu zaferle Afrika, Asya'daki Müslümanlara ait toprakların yeniden-fethinden söz eden bir İspanya belirmişti; (ii) Amerika'nın işgalini başlatacak gemi seyahatleri ise Kastilya tarihinin dinamik yayılcılığının ve Akdeniz siyasetinin bir sonucuydu. Kolomb'un seyrir defterleri de Elliott'un analizini onaylayacak şekilde henüz ilk sayfasında aynı iki imgeyle başlar: Granada'daki Mağriplileri yenen ve Kolomb'un kâşifliğini destekleyen Hristiyan hükümdarların yüceliği (Kolomb, 2015, s. 3). Böylece hem İspanya topraklarında hem de denizlerin ötesinde yeni değerler, idealler, kurumlar üretecek tarihsel bir inşa gerçekleşebilmişti. Bu olayların kritikliğinin nedeni bu dönemde başlayan evrensel İspanyolculuğunun ilk örneklerinden birkaçı olmalarıdır.

Kraliyet, 15. yüzyıldan itibaren artık yalnızca komşuları, rakipleri ve sömürgeleri üzerinde değil, dünya üzerinde hakimiyet iddiasında bulunan bir yönetim önerisine sahipti. 2. Philip döneminde iyice yoğunlaşan bu öneri, hem dini-edebi eserlerdeki vurgularda hem de doğrudan coğrafi politik hamlelerin izahlarında belirgindir (Parker, 1994, s. 119). Ferdinand döneminde de bu görülebilir. Örneğin Kamen'e göre (2005, s. 15) Ferdinand'ın Granada üzerindeki on yıllık kuşatması da Kolomb'un Amerika işgalini var eden yolculukları da emperyal bir kurgunun kurucu öğeleriydi. Kamen'in incelediği üzere Amerika'nın "keşfi" Ferdinand dönemi için henüz yeterince belirleyici bir değişim değildi ama Ferdinand'ın Granada kuşatmaları onu önce Afrika sonrasında Türkler üzerinde yeni bir imparatorluk adayı olarak gören yazarlar türetmeye yetmişti. Bu, İspanya'nın evrenselliği için onu Hristiyanların emperyalizminin merkezine çekecek bir propaganda kaynağı oluşturacaktı. İspanya'nın Granada'nın yeniden-fethi vasıtasıyla İslami güçler üzerinde var ettiği denetim, Kraliyet'in Batı Akdeniz ve Fransa üzerindeki egemenlik iddiasının meşruiyetini pekiştirmek için de kullanılacaktı (Kamen, 2005, ss. 36-38). Üstelik yeniden-fetih yalnızca Kraliyet'in dışarıdaki rakipleri için değil içerideki rakipleri için de devşirilecekti. Kraliyet'in Müslümanların ele geçirdiği

toprakları üzerindeki fetihlerini bir yeniden-fetih olarak tanımlamak Kraliyet'in İspanya olarak ulus-öncesi birleşme çabasına da güç vermiş ve Kraliyet'in mutlaklığını pekiştirmişti. Bu süreç Aragonlular, Katanlar ve Valensiyalılar arasında yeniden-fetih için Kraliyet'in ardında toplanmak gibi mecburi bir birleşmeye yol açmıştı (Kamen, 2005, ss. 16-17). Ancak elbette ki Kilise olmadan Kraliyet'in bu dışarı ve içeriye seslenen evrenselliği eksik kalırdı. İspanya'nın evrenselleşmesinde aynı zamanda Kilise'nin bir ön-uluslaştırılması görülür. Kraliyet bunun gerçekleşmesi için 18. yüzyıla kadar sürecek bir değişim talebi içinde Kilise'yi İspanyollaştırmak ister. Henüz 14-15. yüzyıldaki İspanyol Tanrı vurgusu bir yana (Parker, 1994, ss. 127-129) Habsburg'un Kilise'ye birçok yerde güç veren uzlaşma tarzı, İspanya Kraliyet'i tarafından sürekli reddedilecek ve devletin merkezileşmesi için Kilise'nin millileşmesi denenecekti (Smidt, 2014, ss. 33-36). Böylece Kraliyet evrenselliğini önce dünya üzerinde ve sonrasında kendi içinde pekiştirebiliyordu. İspanya'nın sömürgeciliğinin *encomienda*'da yinelenen tarihsel arka planının temel noktalarının bu olduğu söylenebilir. Bunu takiben *encomienda*'nın ayrıntılı bir incelemesine artık geçebiliriz.

1.2. *Encomienda*'nın Egemenleri: Kraliyet, Fatihler ve Kilise

Kraliyet, siyasetteki diğer öznelerin Kraliyet'i merkeze almasını istiyordu, *encomienda*'da da bu arzu devam etti. Fatihler ise tüm meşruluklarını Kraliyet'ten almalarına rağmen coğrafi mesafeyi kullanarak kendi güçlerini maksimize etmeye çalışan ve yarı-özel ekonomik çıkarları olan beylerdi. Kilise ise Kraliyet'e meşruluk veren dini gücünü kullanarak kendisini yegâne eleştirel konuma çekmeye çalışan ancak neredeyse tüm eylemlerinde ekonomik bir gündeme de sahip olan üçüncü bir özneydi. Burada Kraliyet'in sık sık karar verici bir konuma kendisini koyduğu görülür. Bu üç özneyi sırayla incelemek faydalı olacaktır.

1.2.1. *Encomienda* ve Kraliyet

Kraliyet neden *encomienda*'yı seçmiştir? Buna verilebilecek iki cevap olduğu söylenebilir.

İlk cevap, *encomienda*'nın Kraliyet'i nihai tek egemen kılmadaki başarısındanır. İspanya özellikle de Ferdinand ve Isabella döneminde Amerika'da tek bir bürokratik mekanizmadansa mahalli güçlere yaslanan mülkiyet yapılarıyla Amerikalıları sömürmüştür çünkü iktisadi ve siyasi güçlerin dağıtılmasının dışında belirli bir yönetim yapısı kurmak oldukça zordu (Elliott,

2022; Wood, 2014, ss. 54-55). Amerika'daki İspanya hakimiyeti hiçbir zaman tüm kıtaya yayılmamıştır. İspanyollar en geniş hakimiyetlerinde kıtanın üçte birine yayılmışlardı, bu alanda bile tüm madenlere hâkim değillerdi, bu nüfus büyük ölçüde fatih ve yakınlarından oluşuyordu ve tüm işgalin ilk dönemlerinde Amerika'daki İspanyol nüfusu ortalama bir Avrupa şehrini ancak doldurabilecek kadar azdı (Kamen, 2005, ss. 96-97). Buradaki kısıtlı işgalci nüfusun bölgedeki yerlileri yönetebilecekleri bir yapıya ihtiyaç vardı. Keith'e göre (1971) Amerika'da özellikle şimdiki Meksika ve Peru'nun olduğu bölgelerde halihazırda emeği karşılığında toprak işleyen topluluklara rastlanıyordu. Kolomb gibi öncü işgalcilerin amacı bu halihazırda var olan gelir elde etme yapısını doğrudan Kraliyet'e bağlamaktı. Ancak diğer işgalcilerin buna gösterdiği yoğun direnç ve Roldan gibi askerlerin karşı çıkmalarının var ettiği tehditkâr baskı karşısında bu düşünce terk edildi (Keith, 1971, ss. 434-435). *Encomienda*'nın yalnızca kimi İspanyolları güçlendirmesi pratiğinde bile işgalci askerlerin varlıkları görüldüğü üzere önemli bir yer kaplıyordu. Bu, Kraliyet'in bölgedeki fatihlerle olan mecburi ortaklığının temel nedeniydi denilebilir. Kraliyet, bölgedeki fatihler üzerinden bölgeyi yönetmeye karar verdi. *Encomienda* yeni ele geçirilmiş toprakların ucuza alıkonulmasıydı, krallığın doğrudan varlığı olmadan onun çıkarını koruyordu ve yöredeki herhangi bir efendi Kraliyet'ten bağımsız hiçbir otoriteye ve sermayeye sahip olmadığı için de Kraliyet'e karşı bir irade de üretemiyordu (Batchelder & Sanchez, 2013, ss. 58-59). Böylece *encomienda*'yı sürekli tutacak ana itkiyi keşfetmiş oluyoruz: *Encomienda*, Kraliyet'i, merkezi bir otoriteyi Amerikalarda inşa etmeden neredeyse tek karar verici tutmayı başarır.

Encomienda, Amerika'nın İspanyollar adına değil İspanya Kraliyeti'nin kişisel hamiyeti için ele geçirilmesidir, bu nedenle İspanya'dansa İspanya Kraliyeti'ne bağlı kişisel yapıların yayılmasına yol açtı. Tam da bu içeriği nedeniyle sömürge'deki tüm insanların var olan tüm hakları, İspanyol Kraliyeti'ne bağlıydı. Yöntem, kâr ürettiği sürece işgalcileri ödüllendirip, sömürülenleri denetlemek üzerine kuruluydu ve temelde feodal sistemin serf yapısının güncellenmiş ve zayıflatılmış bir haliydi (Bloom, 1939, s. 366; Wood, 2014, ss. 59-60). *Encomienda*'nın neredeyse hiçbir zaman yeterince kârlı ve verimli olmadığı, zaman içinde İspanyol baskıcılığına karşı devrimci imgeler için nefret simgeleri üretecek kadar da yıkıcı olduğu görülür (Batchelder & Sanchez, 2013). Ancak Kraliyet'in denetleme, ele geçirme, sömürme kabiliyetini diğer tüm bileşenlerden daha güçlü kıldığı için tutulan bir sistem olarak kaldığı müddetçe ilga edilmedi (Simpson, 1959). Böylece *encomienda*, Kraliyet'in zenginliğini arttırmada ve tutmada diğer alternatiflerden daha iyi olduğu sürece bir sömürge kurumsallaştırması olabilmıştır.

İlk cevabın nihayetinde diyebiliriz ki Kraliyet'in *encomienda*'larla ilgili konumu hiç değişmeyen net bir düşünce tarafından şekilleniyordu: İspanya'nın monarkları ve özellikle 5. Charles'ın paraya ihtiyacı vardı ve kölelik, zorla çalıştırma fark etmeksizin bu parayı sağlayacak herhangi bir yöntemin Amerikalarda bulunması zorunluydu (Simpson, 1950, s. 114). Amerikalardaki fatihlerin Habsburglular kadar güçlenememeleri; çoğu zaman iç çatışmalar, ölüm, yaş nedeniyle birbirlerini zayıflatmaları da Kraliyet için merkezi bir idare üretmeden feodalizmin tüm faydalarını elde etme ayrıcalığı anlamına geliyordu (Simpson, 1950, s. 123; Yeager, 1995, s. 857). Fatihlere karşı Kilise ve Kraliyet, *encomienda* vasıtasıyla hem yerli halkların yasal olarak köleleşip serifleşmelerini hem de serfsiz Amerikalılar vasıtasıyla trans-atlantik yeni bir feodal aristokrasinin oluşmasını önleyebiliyorlardı (Elliott, 2002). Kraliyet, bu ayrıcalığa ve onun getirdiği kârlılığı tehdit etmediği sürece yasa dışı köleliğe müdahaleyi önemli ölçüde yok saydı. Sistemin aşırı yıkıcılığı da benzer bir ölçekte ancak Kraliyet'i tehdit edecek bir krize dönüştüğünde ya da kârlılığı anlamsız olduğunda sorunsallaştırıldı ki Paraguay bunun net bir örneğiydi (Keith, 1971, s. 446; Saeger, 1981). Simpson'a göre *encomienda*'nın *Mendoza'nın Yeni Yasaları* tarafından *encomenderos*ları neredeyse tüm haklarından arındıran, ancak yine de sistemi ilga etmeyen yasal değişimi de bu nedenleydi: Yerlilerin koşullarını iyileştirme talebi bu değişimde zayıf bir tetikleyiciydi, temel amaç Kraliyet'in güç kaybına neden olacak güç değişimlerinin önünün alınmasıydı (Simpson, 1950, s. 144). Burada *encomienda*'nın tarihsel seyrinden de kısaca bahsetmekte fayda var.

Encomienda sık sık denetimlere, yasalara tabii tutulmuştur. Isabella, Ferdinand, Charles gibi yöneticilerin dönemleri arasında fiili bir şekilde kölelik sistemine yaklaşan bu yapının denetimi için kurumlar, yasalar var edilmiştir. Isabella'nın yerlilerin haklarını tanıması, *Burgos Yasaları*, *İlk ve İkinci Audiencia* ve nihayetinde *Yeni Yasalar* (Simpson, 1950) Kraliyet ile Kilise'nin sistemin denetiminin tarihsel örneklerini oluştururlar. Bu yasaların tamamı yerlilere henüz Isabella döneminde verilen hakları korumak, *encomenderos*'ları bu yasalara tabii etmek için üretilmişlerdi. Ancak burada sömürünün doğrudan karşısında bir Kraliyet de yoktur. Ferdinand döneminden Charles'a kadar doğrudan Kraliyet'in söyleminde kâr için köleliğe göz yumma, yasanın zorlayıcılığını *encomenderos*'lardan gelen baskı karşısında hafifletme gibi eylemlere sık sık rastlanır (Kamen, 2005, s. 124-142). *Encomienda*'ları nihai olarak daraltan ve *Audiencia*'ların aksine görece belirleyici olan 1542'deki *Mendoza'nın Yeni Yasaları* ise *encomienda*'lardan feodal neredeyse tüm haklarını alan, onun zor kullanma hakkını bertaraf eden ve onu Kraliyet'in doğrudan bir uzantısına dönüştüren bir dönüşüm yaratmıştır (Simpson, 1950, s. 144). Bu yasaların ağır baskısına rağmen Francisco de Toledo gibi güçlenmeye devam eden *encomenderos*'lar olmuştur (Kamen, 2005, s. 142). Bu sistemdeki köleliğin

yerini neredeyse tümüyle kaybetmesi ancak 1560'larda, Kraliyet'in yerli emeğini araçlar olmadan doğrudan kiralamaya başlamasıyla gerçekleşebilmiştir (Elliott, 2002). Takip eden zaman içinde *encomienda*'nın gittikçe önemini kaybettiğini ve 14-15. yüzyıllardaki ağırlığını bir daha geri kazanamadığını görürüz. Ancak bu *encomienda*'nın iki sonucu diğer yüzyılları tamamıyla etkilemesini önleyemeyecekti: (i) Yerli nüfusunun neredeyse tümüyle yok edilmesi; (ii) Amerikalarda yeni bir feodal sınıfın oluşamaması. Bu kısa tarihsel kayıttan sonra bu alt başlığın sorusunun ikinci cevabına bakılabilir.

İkinci cevap ise ilkinin meşruluğu için kurgulanmıştır: *Encomienda*, yerlileri medenileştirir. Sömürgeci bu kurguya göre yerliler, bir başlarına başı boş ve yabandirler; sömürgecinin ıslah etmesi, yerleşikleştirilmesi ve zorla çalıştırması yerlileri medenileştirir. Medenilik ve yok etme dinamiklerine makalenin madun özne yerlileri inceleyen ikinci bölümünde tekrar dönüleceği için ikinci cevap burada ayrıntıyla işlenmeyecektir.

1.2.2. *Encomienda* ve Fatihler

Amerikalı işgal eden ve buradaki yerlilerin neredeyse tamamını yok eden fatihler kimlerdi? Nasıl bu kadar az sayıdaki Batılı erkeğin bu denli yıkıcı olması mümkün oldu? Fatihlerin *encomienda*'daki konumuna bakmadan önce bu iki soruya cevap vermek gerekir.

Fatihlerin Kastilya kültürünü barındırdıkları söylenebilir. Elliott (2002), Kastilya'nın fetih kültüründeki alışkanlık, arzu, değer ve ön yargıların üç kritik özellikle pekiştiğinden söz eder: (i) Fatihler, önemli ölçüde askeri okullarda yahut zor savaş şartlarında yetişmiş profesyonel askerlerdi; (ii) Kritik ölçüde yasa temeli düşünüyorlar, kendilerine hak ve unvan verecek belgeleri talep edip bunları sürekli kullanıyorlardı; (iii) Yeni Dünya'yı onur, şan, zenginlik için bir kaynak ve savaşarak bunları elde etmeyi yegâne çözüm olarak görüyorlardı. Kamen de benzer bir analiz yapar. Ona göre bu söz konusu fatihler, Granada savaşlarından sonra işsiz kalmış askerlerden oluşuyordu. Bu insanlar genç, savaş nedeniyle sert mizaçlara sahip ve Amerika dışında zenginleşebilme ihtimali görmeyen çoğunlukla eğitimsiz kişilerdi. Amerika'da yükselmeyi kendi kişisel hırslarına ve kararlarına bağlı bir olasılık olduğuna inanıyor, buna karşı gelen her eleştiriyi ise bir tehdit olarak görüyorlardı (Kamen, 2005, ss. 129-130; Keith, 1971, s. 446). Fatihlerin nasıl bu kadar yıkıcı olabildiğine dair ise farklı açıklamalar vardır.

İlk açıklama, savaş kültürleri ve teknolojileri arasındaki farkı kurucu görür. Bu açıklamaya göre Amerikan yerlilerinin çoğunda savaş kişiseldir. Avrupa tipi savaşın aksine, İnka kültürünün dışında, savaşmanın maksadı kitlesel

bir yok etme değildir. Savaş önemli ölçüde kısmi bir öldürme, çoğunlukla ise yaralayıp köleleştirme amacı taşır. Avrupalıların demir silahlarının ağır yıkım pratiklerinin aksine Amerika'da bu nedenle taş çağı ve tunç çağı arasında kalmış bir savaş teknolojisi görülür (Seed, 2014, s. 150). Buna stratejik ittifaklar ve hastalıklar eklendiğinde fethin yıkıcılığı karşısında Amerikalılar dirayetsiz kalmışlardır (Seed, 2014, ss. 153-162). Kolomb'un da seyir defterinde sık sık bu açıklamayı onaylayacak tasvirlerle rastlanır: Kılıçların ne olduğunu bilmediği için kendilerini kesen yerliler, on bin yerlinin on Avrupalı tarafından kaçırılacak kadar korkak olması, sivri sopalar dışında aletlerinin olmaması, demiri bilmemeleri... (Kolomb, 2015, ss. 22, 80, 143). Böylece fatihlerin ağır zaferlerinde şiddete dair kültürlerin ve tekniklerin farkı, biyolojik etkenler kadar etkili olur.

İkinci açıklama ise biyolojik yıkımların yahut savaş tekniklerinin ötesinde bir izahata girişir. Örneğin Elliott da fatihlerin önemli teknolojik üstünlükleri olduğunu kabul eder. Ancak ona göre (2002) fatihlerin temel üstünlükleri kişisel, psikolojik üstünlükleriydi; kendilerini medeni bir üstünlüğün ortakları olarak, savaşlarının getireceği şan ve zenginliği ise bir hak olarak görüyorlardı. Benzer bir diğer analizi sunan Kamen'e göre (2005, ss. 111-112) İspanyolların başarıları askeri üstünlüklerinden daha çok onların uyum sağlama becerilerinden gelmiştir. Kamen silahlara verilen aşırı ilginin Amerika'da keşfi olası kuran diğer üç temel etkeni azımsayacağını düşünür: (i) İspanyollar, yerlilerin doğa üstü inançlarını ve bunların simgelerini çabuk öğrenmiş ve bunları yerlilere karşı birer korku aracı olarak kullanabilmişlerdir; (ii) İspanyollar, deniz üstündeki hareketlilik üstünlüklerini yerlileri izole ve mağlup ederken kullandıkları başat bir farka dönüştürebilmişlerdir; (iii) İspanyollar, Amerika'daki kurulu düzeni değiştirmek isteyen yerlilerle sık sık anlaşmalara girmiş ve yerlileri işgallerinde geçici müttefikler olarak konumlandırabilmişlerdir. Böylece Amerikalara geldiklerinde burada hem kişisel hem de toplumsal çıkarları neticesinde bir kurtuluş gören ve bu kurtuluş için her şeyi yapmaya hazır bir sınıf olarak fetihler belirir. *Encomienda*'nın işleyişinde en az Kraliyet kadar onların da etkisi olacaktır.

Peki, bu fatihlerin *encomienda* ile ilişkileri nasıldı? Bu soruya dört noktadan bakılabilir.

İlk olarak, *encomienda*'nın fatihleri sınırlayan içeriğine fatihlerin verdiği cevaba bakabiliriz. *Encomienda* sistemi, fatihleri oldukça sınırlıyordu evet ama fatihler neredeyse her zaman bu sınırları aşılar. İspanya Ana Karasından oldukça uzakta olan bu askerler sık sık yasaları takip etmiyor ve özellikle yerlilerin haklarını ihlal etmekten çekinmiyorlardı (Anderson, 1985, ss. 364-365; Cacas, 2011; MacLeod, 2008; Parrish, 1982, s. 142; Simpson, 1950, ss. 16-38, 56-72). Fatihler, sıklıkla *encomienda*'nın yasal sınırlarını bozuyordu ve bu yasalar onlara zorla uygulatıldığında da bundan şikâyet etmeyi seçiyorlardı (Elliott, 2002;

Kamen, 2005, s. 125). Bu ihlallerde yerlilerin yerlerini sık sık değiştirmeye ihtiyaç duyan madenler kritik bir önem taşır. Ancak Amerika'daki madenler azalıp karlılıklarını kaybettiklerinde artık yerlileri hareket ettirmeye ihtiyaç duymayan fatihlerin *encomienda*'yı daha önce hiç olmadığı kadar onayladıklarını da görürüz (MacLeod, 2008, ss. 96-110). Burada çıkarıcı bir duruş vardır.

İkinci nokta, *encomienda*'nın neden tüm bu kısıtlayıcı içeriğine rağmen fatihleri fethetmeye teşvik ettiğindedir. *Encomienda*'nın kısıtlayıcılığı fatihlerin sürekli yayılmasını tetikledi. Daha çok yere vardıkça daha çok kaynağa erişecek ve ellerindeki sınırlı kaynağı genişletebilecek olan fatihler sürekli yayıldılar. Burada işçiler, kaynaklar üzerinde tekel sahibi olma veya *encomenderos* unvanı alma ana tetikleyicilerdi (MacLeod, 2008, ss. 96-120). Yerlilerin yasal haklarını koruyan yasalara uymayan bir fetihçiliğin yayılması neticesinde ağır ihlaller, sınırları sürekli genişleten fatihlerle yayılmaya başladı. Bu yayılmayı takip eden Casas'ın (2011, ss. 60-61, 71-72, 129-130) *encomienda*'dan söz ederken onu sürekli bir şekilde kölelik sistemi, fatihlerden söz ederken de onları sürekli yoz katiller olarak tanımladığını görürüz. Casas, *encomienda*'yı Amerikalıların insansızlaşmasının ana nedeni, fatihleri ise ana aktörleri olarak tanımlarken böylesi bir yayılmayı eleştiriyordu.

Üçüncü olarak denilebilir ki *encomienda* hem fatihleri derebey yapmaktan alıkoyuyordu hem de Amerikalarda onları derebeylere en yakın kişiler kılıyordu. *Encomienda* bu nedenle vazgeçilmez bir zehir gibi işledi. *Encomienda*'nın kaldırılıp kaldırılmaması tartışıldığında doğrudan fatihlerin bunu önlemek için tartışmalar ürettiği görülür. Önce Cortes'in, ondan onlarca yıl sonra Tello de Sandoval'ın *encomienda*'yı mahkemelerde savunurken benzer argümanlar ürettikleri görülür: Yerliler eskiden daha kötü durumdaydılar, *encomienda* olmadan köleliğe döneceklerdir, yerlileri rahatlatmak için başka köleler bulunabilir, yerlilerin paraları yok eğer çalışmazlarsa hiçbir işe yaramazlar, fatihlerin gelir kaynağı olan *encomienda* olmazsa askerleri besleyecek bir kaynak kalmaz, *encomienda*'nın sorunlarının tüm kaynağı onun asker olmayan kişilere de verilmesinden kaynaklanır (Simpson, 1950, ss. 61-62, 133). Böylece *encomienda*'lar emek, medeniyet ve ucuz asker sağlayan bir sistem olarak öne çıkartılır.

Peki, doğrudan fatihlerin içinden *encomienda*'nın kaldırılmasına yönelik eleştiriler var mıydı? Evet, vardı. Amerika'da *encomienda* sahibi olamayan, bu nedenle işlerini köle emeğiyle yapan fatihler de vardı. Özellikle de Caracas gibi ada bölgelerinde yerli nüfusu azdı, burada köle emeği ile yerli emeği el ele gidiyordu, bu bir rekabet üretti. Bu, köle sahibi varsıllar ile *encomienda* sahibi varsıllar arasında iki aşamalı bir gerginliğe yol açtı: (i) *Encomienda* sahibi olmayan dolayısıyla yalnızca siyah köle emeğini sömüren üreticiler, Kraliyet'e baskı uygulayıp, onların ulaşamadıkları bir işçi kitlesi olan yerlilere sahip

olabilmek için *encomienda*'yı kaldırtmayı denediler; (ii) *Encomienda* kaldırıldıktan sonra bile ataları bu unvana sahip olan üreticiler, bunu bir tür kültürel ve sosyal sermaye olarak taşıyıp üstünlüklerini sürdürmeyi denediler (Ferry, 1981, ss. 631-635). *Encomienda*'ları eleştiren temel kanat ise Casas ve diğerleri rahiplerin yöredeki zulmü İspanya'da tartışmalarına dayanıyordu, ileride daha ayrıntılı işlenecek bu zulmün *encomienda*'lar ile fatihler arasındaki soruya verilecek dördüncü nokta ile doğrudan bir ilişkisi de vardır. Ancak fatihlerin *encomienda* eleştirisi yalnızca fatihler arasındaki rekabetle sınırlı kalmaz. Doğrudan Kraliyet'e isyan eden ya da diğer fatihlerle savaşmayı seçen *encomenderos* örnekleri de vardır. Örneğin fatihler, kendilerini durdurmayı deneyen Kraliyet'e karşı savaşmışlardır. 1520'de Tenochtitlan'a yapılan seferde Cortes'in Kraliyet'in askerlerine saldırmak için geri dönmesi yahut sık sık ordu içinde görülen iç çatışmalar buna örnekler olarak verilebilir (Seed, 2014, ss. 154-155). Fatihler, kendi aralarında da savaşmışlardır. Pizarrolar ile Almagro'ların Peru'daki iç savaşı buna örnek olarak verilebilir (Seed, 2014, s. 154). Peru'daki Pizarro isyanı gibi fatih isyanları temelde sömürgeci bir elit talebini barındıran isyanlardı ve Vargas Machuca'nın 1599'da kaleme aldığı bir argümana dayanıyordu: Amerika onu kılıçla fethedenlere aitti, *adelantamientos* (askeri emir verme yetkisi) *repartimientos*'u (yerliler üstünde hakimiyet) var ediyordu (Kamen, 2005, ss. 141-142). Böylece fatihlerin *encomienda* ile girdiği karşıt ilişkilerin olduğu da görülebilir.

Dördüncü noktada ise şundan söz edebiliriz: Fatihlerin *encomienda*'daki mülkiyet ilişkilerinin melez konumu, yani ne toprağa ne de yerlilere tam sahip oluyor olmaları toprak ve köle üzerinde aşırı yıkıcı olmuştur. Fatihler, onları sınırlayan tüm kuralları yok saymışlar ve öldürmedikleri yerlilerin yerlerini sürekli değiştirmiş, ormanlarda yerli avlamış, sürekli genişlemek için yeni yollar aramışlardır (MacLeod, 2008). Burada *encomienda*'yı doğrudan kölelikten daha ağır bulan okumalara rastlanır. Örneğin Yaeger'e göre (1995, s. 843) *encomienda* köleliğe nazaran kârsız, yıkıcı, verimsiz bir yöntemdi çünkü ona göre yerli emeğine yönelik mülkiyet hakları kısıtlamaları nihayetinde şu üç sonucu üretecekti: (i) Yerlileri birer mülkiyet olarak ailelerine miras edemeyeceklerini bilen *encomenderos*'lar kendi yönetimindeki yerlileri yıpratmayı, yıkmayı hatta yok etmeyi seçmişlerdir; (ii) Yerlilerin bölgeler arasında hareket ettirilememesi emeğe daha fazla ihtiyaç olan yerlere emek gücünün aktarılamamasını ve bu nedenle köle sisteminin esnekliğinden azade zayıf bir üretimi var etmiştir; (iii) Yerli takası yapamayan *encomenderos*'lar süreç içerisinde değişen emek, insan ihtiyacına uyamamışlardır. Bu argümanlar aynı zamanda doğrudan *encomienda*'yı yerlilerin yok edilmesinde başat gören tezlerin temel argümanlarını oluşturur. *Encomienda* sistemini asıl yıkıcı görmeyen, bu sistemden fatihlerin bir parazit yapı olarak daha yıkıcı olduğunu belirten tezlerde de (Simpson, 1950, s. 55) sistem değil sınıf suçlansa da yıkıcılık baki

kalır. Nihayetinde fatihlerin sisteme gösterdikleri rıza ile yerlilere gösterdikleri yıkıcılık ardındaki sınıfsal nedenlerin böyle sıralanabileceği söylenebilir. Söz konusu yıkıcılık makalenin ikinci bölümünde incelenen ikinci bir etken olacak.

1.2.3. *Encomienda* ve Kilise

Kilise, İspanya Kraliyeti için hem bir araç hem de bir rakiptir. Onun *encomienda*'daki konumu ise bir tür onaylama mercii olarak ilerler. Kilise'nin *encomienda* ile ilişkisine bu merciyi açıklayacak üç katmanda bakılabilir.

İlk katman, Kilise'nin, tüm sömürge'nin ana meşruluk kaynağı oluşundadır. Roma Katolik Kilise'sinin yayımladığı Amerikalıları Hristiyanlaştırma bildirileri, İspanyol hakimiyetini dini ve siyasi bir meşruluğa erdirdiği için dönemin başat başvuruları metinleri olmuşlardır (Türkecan, 2007). Ancak bu bilgidен hareketle Kraliyet'in yalnızca Kilise'nin onayına tabii bir şekilde hareket ettiği sonucuna ulaşmamak gerekir. Kraliyet, Kilise'nin onayını ancak bu onay Kraliyet'in eylemleriyle örtüştüğü sürece Amerikalardaki politikalarının temeline almıştır. Papalık ile Kraliyet arasında ihtilaf yaşandığında Kraliyet, kendisini “insanlığın, medeniliğin değerlerini yayan bir imparatorluk” olarak tanımlamaya başlayarak Kilise'nin onayına olan ihtiyacı reddeder (Wood, 2014, ss. 58-60). Burada *encomienda*'lar ise kritik bir konumdaydılar. Çünkü *encomienda*'lar üç şekilde stratejik Hispanikleştirme/Hristiyanlaştırmalar gerçekleştiriyorlardı: (i) Yerli halkların dinleri, yönetim biçimleri, kültürlerinin yerine Hispanik ve Hristiyan alışkanlıklarının konulması vasıtasıyla buranın medenileştirmesi amaçlanıyordu; (ii) Krallığın denetim alanını bu bölgede yayacak ve onun disiplin araçlarını hakim kılacak özneler güçlendiriliyordu; (iii) İspanyol hakimiyetini yaymanın oldukça ucuz ve verimli bir yöntemi elde ediliyordu (Anderson, 1976, s. 31). Buradaki ilk madde diğer ikisini meşrulaştıran bir hareket noktasına denk geliyordu. Burada uygarlaştırma oldukça önemli bir kavramdır ancak buna gelecek bölümün sonunda döneceğiz.

Kilise'nin ikinci katmanı ise onun Amerikalarda sürekli var olmasının neden Kraliyet tarafından istendiğini gösterir: Kilise, *encomienda* sistemi boyunca hem fatihleri denetleyen hem de bu sistemde doğrudan kendi çıkarına sahip bir özne olmuştur. Kilise'nin de Amerikalarda kendisine ait üretim bölgeleri vardı, buraya yerlileri çekmek için bu bölgelerde daha *encomienda*'lardan rahat koşullar üretmeye çalışıyorlardı ve bu bölgelerden vergi geliri elde ediyorlardı (Anderson, 1985, ss. 365-366; MacLeod, 2008, ss. 119, 122-123, 139). Kraliyet'in bunu onaylamasının ve kârını bölüşmesinin temel nedeni Kilise ile fatihler arasında bir koşutluk ve rekabet üretme arzusuydu. Kilise, *encomienda*'lar güçsüzleştikçe daha fazla kâr edebiliyordu.

Böylece *encomenderos*lar Kilise'den onları Kraliyet'e karşı güçlendirecek herhangi bir meşruluk edinememişler, Kilise ise *encomienda*'ları sürekli denetleyip bunu Ana Kara'ya ileten bir gözetim organına dönüşmüştür (Batchelder & Sanchez, 2013, ss. 54-55). Kilise'nin, yerlileri olası Hristiyanlar olarak koruma temelli bir güdüden daha fazlasıyla Amerikalarda var olduğu böylece görülebilir. Casas'ın sürekli sunduğu kölelik karşıtı Kilise ise gerçeklikten uzaktır. Kilise'nin doğrudan köleliğe karşı çıktığı örnekler oldukça kısıtlıyken, köleliğin kârlarının paylaşım biçimine itirazı ise Amerika'nın sömürgeleştirilmesi süreci boyunca Kilise'nin ana gündemidir (Batchelder & Sanchez, 2013, ss. 55-56; Simpson, 1950, s. 55). Sömürünün kendisine yönelmeyen, ondaki sınıfçı yıkımı ortaya çıkarmayan eleştiriler neticede sömürünün paylaşımı üzerine taleplerden öteye geçmez olur. Buna bir örnek Caracas'tır. Kilise'nin Caracas'ta *encomienda*'nın ilgası için yoğun çalışmalar gerçekleştirdiği, nihayetinde bölgede *encomienda*'ların ilga edildiği görülür. Ancak Kilise bu ilganın sonrasında Hristiyanlaştırdığı yerlilerden vergi talep etmeye başlamıştır (Ferry, 1981, s. 632). Kilise, böylesi çıkarıcı bir varlıkla Kraliyet'in bölgedeki güvenliğini pekiştirmiştir.

Kilise'nin üçüncü katmanı ise *encomienda* sisteminin yaşadığı siyasi, yasal dönüşümleri tetikleyen ana aktörleri içinde barındırmasıdır. Buna verilebilecek en net örnek Casas'ın kraliçe ve krallara sunduğu ayrıntılı raporlar (Casas, 2011; Özbudun, 2012, ss. 69-70, 75) ve diğer rahiplerin sürekli Kraliyet'e taşıdığı *encomienda* eleştirileridir (Batchelder & Sanchez, 2013, ss. 46, 54-56; MacLeod, 2008, s. 119; Yeager, 1995, s. 846). Casas'ın kaydına baktığımızda, onun kendi raporlarını sistemin ıslahında başat bir unsur olarak gördüğüne tanık oluruz. Üstelik Casas, kendisi gibi rahipleri Amerika'daki tek tarafsız otorite olarak görür. Öyle ki onun raporlarında (Casas, 2011, ss. 92-93) fatihlerin yoz Hristiyanlar, Fransisken kesişlerin birer aracı olarak dengeleyici olduğuna yönelik tasvirler baskın anlatıdır. Casas'ın kitabının sonunda *Yeni Yasalar*'ı Kilise'nin uğraşlarının sonucu Kraliyet'in tanıdığı bir lütuf olarak görür ve bu kazanımın bile fatihlerce yok sayıldığı eleştirisiyle kitabını bitirir (Casas, 2011, ss. 140-141). Ancak hemen belirtmek gerekir ki Casas'ın raporları Kilise'nin ve Kraliyet'in çıkarları asla çakışmamıştır. Örneğin Casas'ın yerlileri temele alan *encomienda* yerine Afrikalı siyah köleleri zorla çalıştıran doğrudan kölelik ekonomisini önermesi temelde Kilise ve Kraliyet için daha yönetilebilir bir sömürge talebinden başka bir şey değildi (Batchelder & Sanchez, 2013, s. 56). Bu nedenle Casas'ın *Yeni Yasalar*'ı yalnızca yerli hakları için var olmuş bir değişim talebi şekilde sunması eksik, taraflı bir tarif içerir. Burada medeniyetin yok edilişi ve merkantilizmin kârlılığının oluşturduğu oldukça ekonomik bir ahlak belirir.

2. *Encomienda*'nın Yok Ediciliği ve Onun Kaybedenleri

Encomienda'yı var eden temel aktörler ve etkenlerden sonra *encomienda*'nın etkilediği aktör ve etkenlere bakmak gerekir. Bu bölümde bu nedenle *encomienda*'nın nasıl bu derece yıkıcı olabildiği sorusuna cevap aranırken aynı zamanda onu meşrulaştıran iktidar tasvirlerine göz atılacaktır. Burada, güncel akademideki *encomienda*'yı olumlayan çalışmaların yeri ise kritiktir. Çünkü bu örneklerin varlığı, sömürgeci dünya modelinin sürekliliğini gösterirler. Bu bölüm böylesi bir sorguyu var edebilmek için üç temel sorunun etrafında kurgulandı:

- (i) Amerikan yerlilerin kitlesel yok oluşunun nedeni *encomienda* sistemi miydi?
- (ii) *Encomienda*'yı güçlendiren yerel etkenler nelerdi?
- (iii) *Encomienda*'nın uygarlaştırma misyonu neleri içeriyordu ve bu, yerlilerin kitlesel yok oluşlarını nasıl etkiledi?

Bu soruların sorulmasının ardındaki temel argüman şudur: *Encomienda* öylesine yıkıcı tarihsel bir süreçteki bir sömürge sistemiydi ki yöneteceği herhangi bir şey kalmayana kadar yozlaşmıştır.

2.1. Merkantilizmin Yok Edici Bir Durumu Olarak *Encomienda*

Amerikan yerlilerin kitlesel yok oluşunun nedeni *encomienda* sistemi miydi? Bu sorudaki yok olma dinamiği, bir diğer kavramla iç içe geçer: Emek.

Diğer merkantilist yapıları takip eden Amerikalılar, birikimi önleyecek her şeyi önlemeyi deneyen bir ekonomik anlayışa tabiiydiler. Fatihler, tıpkı Avrupa'nın zenginleri gibi elde edebildikleri her ekonomik sahada tekelleşmeyi, ellerine geçen her şeyi ise sürekli biriktirmeyi denediler. Eğer *encomienda* sahipleriyseler yerli emeğinin, değilse de köle emeğinin kârını maksimize etme temelli kâr birikimini amaçladılar. Peki, yerlilerle kölelerle arasındaki bu statü farkı ne kadar anlamlıydı? Yerlilerin kitlesel yok oluşunu bu statü farkı neden önlemedi? Ya da aksine onu besledi mi?

Encomienda yerlileri yasal olarak köleleştirmiyordu; Amerikalı yerliler *encomienda* sisteminde sömürgeciler kadar özgürlerdi ve onlarla eşit özneler olarak tanımlanıyorlardı. Burada kölelik ve *encomienda* arasında temel iki farktan söz edilebilir: (i) *Encomienda* altındaki yerliler yıl içinde istedikleri yere gitmekte özgürdüler, kölelerin herhangi bir hareketi ise efendilerinin onayına bağlıydı; (ii) Hukuki olarak farklı tanımlanan yasal kavramlara tabiiydiler

(Cuello, 1988, s. 692). Yerliler, siyah kölelerin aksine çalıştıkları yerleri terk edebilirlerdi ve onlara verilen yasal haklar onların bu hakkı istedikleri zaman kullanmalarını resmîyette koruyordu. Ancak burada sömürge sistemlerinin oldukça önemli bir yanı belirir: Nüfusun yerleşikleştirilmesi. Artı değerin en ağır ve kârlı sömürüsü, iskân politikalarına tabii bölgelerde gerçekleşiyordu; göçleri önleyebilen, nüfuslarını pazarlar için en verimli ve uygun yerlere yığabilen iktidarlar kârlarını maksimize edebiliyorlardı (Scott, 2008, ss. 282-283). Bunu *encomienda*'da da görürüz. Fatihler, tüm Amerikalara genişleyerek nüfusların mübadelesini önlediler. Burada fatihlerin çitlemesi görülür: Yerliler, göç etme haklarını kullanmayı talep ettiklerinde fatihler bunu medeniyete bir tehdit olarak gördüklerini söylemeye başladılar; yerliler, göçebe kaldıkça vahşi de kalacaklardı, öyleyse onları zorla yerleşikleştirme bir tür medenileştirmeydi (Anievas & Nişancıoğlu, 2020, ss. 85-86). Üstelik burada tüm bu baskıdan azade şöyle bir çelişki de vardır: Evet, yerlilerin yasal haklarını kullanabildiğini ve göç etmelerine izin verildiğini var sayalım, nereye gideceklerdi?

Encomienda'daki “özgür yerlilerinin hareket özgürlüğü” hakkı bir illüzyondur. Yerlilerin aile, toplum yapıları yok edildiği kadar şehirleri de yok ediliyordu. *Encomienda*'lardan kaçan yerliler köle avcıları tarafından yakalanıyordu. *Encomienda*'da kalan yerliler ise aracılar, Kraliyet ve tüccarların ekonomik tekeli karşısında emeğinin hakkını asla alamayıp sürekli yoksullaşıyordu (Cuello, 1988, s. 692). Bu yoksullaşma o kadar ağırdı ki *encomienda*'lar merkezi hükümetlerin ya da köle isyanlarının sonucunda değil, daha çok buradaki iş gücünün sömürü nedeniyle hayatta kalmalarını sağlayacak emeğin yeniden üretiminden bile mahrum bırakılmaları kitlesel yok oluşlarına vardığında yıkılıyorlardı (Parrish, 1982, s. 141). Bu sistemde hayatta kalıp çalışabilen yerliler ise asla zenginleşemiyorlardı, aksine ağır borçlarını ödeyebilmek ve hayatta kalabilmek için sürekli bir şekilde *mita*'nın yani zorla çalışma sisteminin içine girmek zorunda kalıyorlardı (Bierman ve Klönne, 2007). Yerlilerin sömürgeci kurtulmak için yaptıkları kaçma, isyan, toplu intihar denemelerinin her birinin ise fatihler tarafından ağır soykırım faaliyetlerince baskılandığı görülür (Bierman & Klönne, 2007, ss. 18-21). *Encomienda* nihayetinde yerlilerin gidebilecekleri hiçbir yer bırakmamıştı. Yerliler, yüzlerce yıl boyunca onları hayatta tutan ekonomik, kültürel, siyasi, toplumsal yapıların aşırı zayıflaması nedeniyle hayatta kalma pratiklerinin tümünü kaybetmişlerdi (MacLeod, 2008, ss. 141-142). Makale boyunca sistemin kendi yıkıcılığından sıklıkla söz edilmişti. Ancak yerliler isyan ya da ölüm vasıtasıyla *encomienda*'yı zayıflatmakla sınırlı bir şekilde bu süreci etkilememişlerdir. Yerliler arasında da ve onların kültürleri içinde de *encomienda*'yı güçlendiren aktör ve faktörler de vardı.

2.2. Amerikalıların Kendi Kölelikleri ve Onun *Encomienda*'yı Güçlendiren Tarihsel Eşitsizlikleri

Encomienda'yı güçlendiren yerel etkenler nelerdi? Burada birden fazla faktörden söz edilebilir.

Encomienda'ları güçlendiren bir faktör, onun halihazırda yerli toplumlarda var olan eşitsizlikleri de rekabetleri de kendi çıkarı için dönüştürebilme gücüydü. İspanyol işgalinden önce de Amerikalardaki kültürlerin önemli bir kısmında toplumsal eşitsizlikler vardı. *Encomenderos*'ların bu eşitsizlikleri taklit ettikleri, *encomienda*'yı güçlendirmek için bu ilişkilerin benzerlerini var ettikleri görülür (Green, 2017, ss. 317-321). Bir diğer faktör ise İspanyol işgalinden önce de Amerikalarda birbirleriyle rekabet altında olan toplumların işgalcilere verdikleri desteklerdi. Yerliler işgalcilere ya işgallerinde hizmetçiler olarak ya da savaşlarında müttefikler olarak destekler verirken işgalcilerin önemli dezavantajlarını kapatıyorlardı (Kamen, 2005, s. 113). *Encomenderos*'lar da bu sayede yerel tarihsel rekabetlerden beslenerek güçleniyorlardı.

Bir diğer önemli faktör, Amerikalarda halihazırda var olan kölelik yapısıydı. Simpson'ın (1950, s. 69) incelemesinin gösterdiği üzere Amerikan yerlilerinin önemli bir çoğunluğunun kültürlerinde kölelik alelade bir şeydi. Özgürlük borçla, kumarla kaybedilecek bir şeydi hatta İspanyollar yerlilerden altın istediğinde İspanyollara altın yerine birkaç kölenin verilmesi normal karşılanıyordu. Ancak burada çok önemli bir fark vardır: İspanyollar kölelerine birer hayvan muamelesi yaparken Amerikan yerlilerinin kölelik sisteminde bu görülmez, onlarda köleler birer vasaldırlar (Simpson, 1950, s. 95). İspanyolların bu farkı çabuk sildikleri görülür. Burada *encomienda*'nın yayılmasındaki temel strateji de belirir: *Encomienda*'yı güçlendirebilecek yerel her şey sistemin içinde eritilir, *encomienda*'yı zayıflatabilecek her şey ise yok edilir (Austin, 2015, s. 550; Kamen, 2005, ss. 122-124; Service, 1951). Burada önemli olan, var olan yapının korunması ya da yıkılması durumunda yerlilerin kolayca sömürülebilmelerini sağlayan egemenliğin pekişip pekişmeyeceği sorusudur.

Bir diğer faktör ise *cacique*'ler ile *encomenderos*'ların yakınlığıdır. *Cacique*, Bahamalar'daki yerliler arasındaki elit yöneticilere verilen unvanlardan biriydi, Kolomb ve yanındaki gemicilerin karşılaştığı ilk kavramlardan biri olduğu için (Kolomb, 2015, s. 99) Amerika'daki yönetici yerli sınıflara verilen genel bir yasal tanımın da kaynağı oldu. *Encomienda* sisteminde *cacique*'ler yerlilerin haklarının korunmasına eşlik edecek yerli bir aktör olarak görülüyorlardı (MacLeod, 2008, ss. 137-138, 141-142; Simpson, 1950, s. 120). *Cacique*'ler her ne kadar Amerikan yerlilerin kurulu yapılarının bir güvencesi yahut onlara verilen kimi seçme hakları olarak yasalarda yer alsalar da bunun

tarihsel olarak böyle gerçekleşmediği söylenebilir. Chance'in (1996, ss. 484-494) incelemesinin gösterdiği üzere *cacique*'ler, zaman içerisinde etnisiteyle olan bağlarını yitirmişler ve bunun yerine kendilerini üstün bir sınıf olarak stratejik bir çıkarıcılıkla irtibatlandırmışlardır. *Gobernador* gibi unvanları sahiplenilen yerli elitlerin kendi çıkarları ile yerli çoğunluğun çıkarı arasında bir koşutluk görmeye başladıkları söylenebilir. Böylece *cacique*'ler takip eden yüzyıllar boyunca İspanyol işgalcilerin ekonomik, siyasi çıkarlarını kendi çıkarları olarak görmüşler ve İspanyol hakimiyetinin devamlılığına kendi üstünlüklerinin bir garantisi olarak bakmışlardır. Keith de (1971, s. 441) benzer bir inceleme yaparak *cacique*'lerin zaman içinde yerli halktan kopuk, *encomenderos* ile yakın ilişkiler içinde yaşamaya başladıklarını ve en az İspanyollar kadar kâr odaklı bir siyasi gündeme sahip olduklarını söyler. Nihayetinde *encomienda*'nın bu plastik yapısının onun yayılmacılığını güçlendirdiği, yerliler arasındaki eşitsizlikler ve rekabetlerin bu yayılmacılığı hızlandırdığı söylenebilir. *Encomienda*'yı güçlendiren yerli faktörler bu katmanlı, önemli ölçüde tarihi etkenlerden meydana geliyordu.

2.3. Uygarlığın Yok Eden Sömürüsü

Encomienda'nın uygarlaştırma misyonu neleri içeriyordu ve bu, nasıl yerlilerin kitlesel yok oluşlarını tetikledi?

İspanya'nın Amerikalıların fethinde buradaki yerlilerin köle olup olamayacağı sorusu, yerlilerin cevap vereceği bir soru değildi. Bu soru, bunun yerine tümü Avrupalılardan oluşan taraflara sahip teolojik bir tartışmanın konusu oldu ve iki kamp üretti. İlk kamp Aristotelesçi manada doğal köleliği temele alıyordu ve yerlilerin köleleştirilebileceğini iletliyordu, ikinci kamp ise yerlilerin henüz Tanrı diniyle karşılaşmadığını ve bu nedenle Hristiyanlaştırılacak özgür insanlar olduğundan söz ediyordu (Dore, 2016). Bu iki kampı dört figür üzerinden inceleyebiliriz. İlk taraf Kolomb, Cortes ve Sepulveda'dır. İkinci kamp ise de Casas'tır. Kolomb ile Cortes bölgeyi araştıran, fetheden ve topraklar edinen askerlerdiler. Her ikisi de ayrıntılı günlükler tuttular. Kolomb'un günlükleri sık sık dini atıflar içerir ama bu dini atıfların neredeyse tamamına kolayca işgal edilip ele geçirilebilecek sahipsiz insan ve kaynakların tasvirleri eşlik eder (Kolomb, 2015, ss. 22, 55, 57, 76, 92, 98-99, 111, 118, 120-121; Özbudun, 2012, ss. 66-67). Cortes'in kayıtları ise fatihlerin işgal gücünün yıkıcılığı ve kendi mutlak hakimiyetinin ayrıntılı tasvirlerini içerirken yerlilerin hastalığa ve İspanyol işgaline karşı kırılganlığını bir övünç olarak sunar (Özbudun, 2012, ss. 71-72). Yerliler, bu kayıtlarda önemli ölçüde Avrupalıların aşağısında görülürler; yerliler ya çocuk ya da hayvan olarak tanımlanırlar ve yaşadıkları yerler üzerinde bir hakları olması mümkün görülmez.

Sepulveda ise yine bu dönemde yaşamış, Casas'ın yerli haklarını savunan görüşüne karşı tezler üretmiş bir rahipti. Wallerstein, bu iki rahibin tartışmasının altı yüz yıllık sömürgecilik argümanlarının duru bir özeti olduğundan söz eder. Burada Sepulveda, sömürgeci tahayyüldür. Onun, dünyayı barbarlar ile uygarlar arasında bölen tezi dört argümana yaslanır: (i) Barbarlar ötekidir, onlar tümüyle cahillik, kötülük ve zulümle doludurlar; (ii) Evrensel değerler vardır, bunlar Hristiyan inancının değerleridirler, evrensel değerlere karşı olan her şeyi sonlandırmak bir yükümlülüktür, yerliler evrensel değerlere uymaya muhtaçtırlar, İspanyolların yerlileri cezalandırmaları ve ıslah etmeleri bir zorunluluktur; (iii) Yerliler arasında Hristiyanlığa döndürülebilecek masumlar vardır, bu masumlar kurtarılmalıdır, masumları Hristiyanlıktan uzak tutan kurban merasimleri dahil tüm inanışlar önlenmelidir; (iv) Evrensel yasaları ancak rahipler hakkıyla yayabilirler, her türlü barbar dini ve siyasi otoritelerden uzaklaştırılmalıdır, buraya Kilise'nin dahli zorunludur (Wallerstein, 2007, ss. 19-20). Böylece işgalci teolojinin temel argümanları da ortaya çıkar. Görüleceği üzere yerliler, çocuklaştırıldıkları anda vahşileştirilirler, vahşileştikleri anda medenileştirilmenin zorunlu nesneleri olurlar. Sömürgecilik tarihinin tamamına yayılacak olan bu kurgu (Cohen, 1970) karşı çıkılması olanaksız bir tahakküm üretir.

İkinci kampı temsil eden Casas'ın yerli haklarını savunan oto-biyografisi ise Kolomb'un ekibinde bulunup yerlilere yapılanları görmesi üzerine gerçekleşir, o Amerikalardaki nüfusun %70'i ile %90'ını yok edecek işgalciliği reddeder, yerli haklarını savunmayı dener ve Cortes'in aksine sömürgeci şiddeti ağır bir suç olarak kaydeder (Casas, 2011; Özbudun, 2012, ss. 69-70). Casas şiddeti kaydederken yerlilerin haklarından da sık sık söz eder ve yerlilerin haklarını doğal haklar olarak görür. Casas'ın görüşü makalenin tümünde ayrıntıyla işlendiği için burada tekrara girilmeyecektir. Ancak görüleceği üzere bu iki kamp güç ve medeniyet tartışmaları temelinde Amerikalı yerliler üzerinde tasarrufta bulunan epistemoloji ve ontolojiler üretmekten çekinmiyorlardı. Tüm makale boyunca sözü edilen sömürgeci tahayyülün medeniyet tasviri de böylesi bir kayyımlıkla kuşanmıştır.

Peki, Wallerstein'in bu tartışmaları güncel tartışmalar olarak görmesi ne anlama gelir? *Encomienda* sisteminin makale boyunca işlenen yıkıcılığının modern dönemde savunucuları var mıdır? Sömürgeciliğin sömürgeleştirmeyi doğal, ilerlemeci, kaçınılmaz olarak görmesi (Blaut, 2012, s. 50) burada başat bir etkindir. Doğrudan doğruya Sepulveda'nın tezlerini olumlayan tezlerdense *encomienda*'yı olumlayan tezlerde böylesi bir süreklilik görülebilir.

Sömürgecilik-sonrasının olanaksızlığı tezleri güncel eşitsizliklerin sürekliliklerle bağını vurguladıkları kadar sömürge sonrasından söz etmenin süreci aktörsüzleştirme tehlikesi barındırdığından da söz ederler (Loomba, 2005;

Young, 2016). *Encomienda*'nın modern savunuları bu uyarıyı önemli kılacak kimi süreklilikler ve aktörsüzleştirmeler barındırır. Bu savunuları son iki yüzyılda yayımlanmış çalışmalarda kimi argümanlar üzerinden özetlemek mümkündür: (i) Casas gibi figürler güvenilirmezdirler, ABD'nin güneybatıdaki yerliler üzerinde uyguladığı disiplin ve eğitim politikaları gösterir ki batılı müdahaleler batı-dışı toplumları modernleştirmiştir (Lacas, 1952, ss. 264-269); (ii) Geçmişte *encomienda* sistemine tabii olan bölgelerin olmayan bölgelere göre kimi ölçeklerde istikrar, refah ve yaşam kalitesi bakımından ileri olduğu söylenebilir (Faguet vd., 2022) ; (iii) *Encomienda* mutlak bir şekilde yerliler için olumsuz bir sistem değildi, yerliler ile Batılılar arasındaki evlilikler, yakınlıklar, dostlukların vasiyetleri bu sistemin kendi olumlu toplumsal yapılarını da üretebildiğini gösterir (Guitar, 1998, ss. 246-256). Bu üç çalışma, sömürgeciliğin genel savunundaki üç reddiye içerdikleri için seçilmişlerdir: Tarihin madun kaydı her zaman güvenilir değildir, sömürgecilik yalnızca yıkmaz, sömürge sistemleri sömürülenler tarafından kabul edilmiştir. Sömürgeciliğin genel *encomienda*'nın özel düzeyde incelenmesi onun bu modern savunularının tezlerini oldukça zayıflatır.

Sömürgeciliğin genel izleğinde köleliği bile kendi kendine sonlandırmayan, emperyal eşitsizlikler için sömürüyü baki kılan bir kapitalizmden söz edilebilir (Wood, 2003, ss. 161-162). Burada kapitalizmin herhangi bir ötekiye sağladığı refah hesapsızca ve istemsizce gerçekleşir. *Encomienda*'nın kurumsallık katarak çevredeki az-gelişmiş bir yeri ilerleyen dönemlerde gelişmiş kılmasındaki başarı da bu nedenle zayıflar. Sömürgecilik çevreyi, bir az-gelişmişlik döngüsüne sokar: Uydu bölgeler merkezin çıkarında kısıtlanırlar, hiçbir zaman merkez kadar zengin olamazlar, endüstriyel bir kaynak olarak biçimlenirler, yapılarının tüm ayrıntıları merkeze göre şekillenirler ve merkezin talebi azaldıkça az-gelişmişlik sarmalına sıkışmaya başlarlar (Frank, 1966, ss. 18-23). *Encomienda*'nın ürettiği olası refah seviyelerinin de böylesi bir etkiyle gerçekleştiğini ifade edebiliriz. *Encomienda*'yı savunan tezlerin tikel argümanları da bu sisteme derin bir bakışla zayıflar. Örneğin *encomienda*'da bir yakınlık yapısı bulmak zordur. Guitar'ın Avustralya'daki maternal sömürgecilik savunusuna (Jacobs, 2005) oldukça benzer argümanlarını çürüten çokça tarihi kayıt vardır. Yerli halkların yalnızca yerli kültüründe anti-dotları bilinen zehirlerle efendilerini zehirlemeleri (Lane, 1998), yerlilerle sömürgeciler arasındaki her iletişimin tarafsız görülemeyecek bir metalaştırma ile şekillenmesi (Trigg, 2003, ss. 67-69), tarihi kayıtlarda çokça rastlanan yerli şikayetleri (Mayer, 2002, ss. 79-79) gibi doğrudan örnekler bu kayıtlardandır. Üstelik, modern savunuların olumlayarak baktığı ve "medenileştirme" şeklinde gördüğü batılılaştırma önemli ölçüde yıkıcı pratiklerden meydana geliyordu. Yerlilere hak veren Burgos Yasaları gibi yasalar yerlilerin toplumsal bağlarının sökülmesi, zorla yerleşikleştirilmeleri ve Hristiyanlaştırılmaları gibi dayatmalar içerirken

(Simpson, 1950, s. 32) bunu da kapitalizm-öncesi ekonomik yapıları manipüle eden ortaklaşa bir çıkarıcılıkla gerçekleştiriyordu (Mayer, 2002, s. 77). Bu zorla yerleşikleştirmelerde yerliler neredeyse her zaman çalışma alanlarına yakın yerlere yerleştirilmişler, yerlerinin değişimi sürekli bir şekilde tekel ilişkilerinin kâr dinamikleriyle belirlenmiştir (Simpson, 1950, ss. 9-10, 19-20, 25). Evet, *encomienda*'da yerlileri göç ettirmek yasaktı ancak onları, yaşadıkları yerden alıkoyup bölge içindeki çalışma alanlarına götürmek ya da yerleşik hayata zorlamak yasaklanmıyordu. Buradaki kritik sınır, *encomenderos*'un kendisine hak görülen bölge içinde sınırlı kalmasıydı. Ancak buna *encomenderos*lar dışında doğrudan Kraliyet'in denetim için atadığı valilerin bile uymadığı görülür (Casas, 2011, ss. 35, 60-61, 81-82, 129-130). Sömürgecilik aileleri tek eşileştirip, yerleştirip, Hristiyanlaştırırken onları aynı zamanda kolayca sahip olunabilecek, sayılabilecek ve yönetilebilecek asker ile işçilere de dönüştürüyordu ve buna uymayan her yerli unsuru yok ediyordu (Mayer, 2002, ss.79-101). Böylece sömürgeciliğin sömürü araçlarını derinleştirme araçları için uygarlaştırma aynı zamanda bir işçileştirme, ucuzlaştırma, metalaştırma anlamı taşıyordu. *Encomienda* bunun araçlarından yalnızca biriydi ve onu sürekli kılacak egemenlerin rekabetini dengede tutarak uzun süreli bir sömürü olanağı sağlıyordu. Nihayetinde *encomienda*'nın modern savunularının sömürgeci savunmaların yankıları olduğunu söylenebilir. *Encomienda*, kâr dışında herhangi bir ürün üretmeyen bir sömürü sistemi idi; onu, bu yapıdan azade bir şekilde tanımlamak bir yeniden-sömürgecilik çabasına dönüşme tehlikesi taşır.

Sonuç

Encomienda bir sömürge modeliydi, Amerikalılar İspanya Kraliyeti için bir kaynak olarak tanımlıyor ve bu kaynağın paylaşılmasını olabildikçe ucuz ve uğraşsız bir şekilde gerçekleştirmek için uygulanıyordu. Yerlilere verilen tüm haklar, dönemin rahiplerinin eleştirisinden bir parça etkileniyor olsa da temelde bu ekonomik çıkar için kurgulanıyorlardı. Üstelik *encomienda* yalnızca Amerikalardaki çelişkili yapıyı barındırmıyor ama aynı zamanda Avrupa'da halihazırda var olan feodalizmin krizinin çelişkilerini de barındırıyordu. Feodalizm, efendinin ekonomik ve siyasi gücünün birleşimidir. Ne efendiler ne de tüccarlar üretimin yapısıyla, ürünlerin rekabetleriyle ilgilenirler; bundan tümüyle köylü tarımcılar mesuldur, onlar ürünleri ucuza alıp onları dağıtmadaki tekelleri üzerinden karlar edinmeyi seçerler. Hilton'a göre (1990) feodalizmin krizinin veba gibi demografik etkilerin yanı sıra en önemli nedenlerinden biri ekonominin aristokrasinin alım gücüne, aristokrasinin alım gücünün ise tümüyle köylünün üretimine olan bu derin bağımlılığıydı. Kapitalizm öncesi süreçte orduların pahalılaşması, nüfusun artmasıyla doğrudan tarımda üretim gücü olamayacak kitlelerin belirmesi ve ordu temelli teknolojinin üretim teknolojisine

entegre olup onda ihtiyaç duyulan artmayı gerçekleştirememesinin nedeni vebayla katlanacak bir üretim krizini üretecekti (Hilton, 1990). Amerika'daki fatihler de dönemin merkantilist ekonomi modelini takip edecek ve onları Amerikalarda feodal olmaktan alıkoyan yasal engelleri Ana Kara'da aşacakları umuduyla paralarının önemli bir kısmını Ana Kara'ya aktaracaklardı (MacLeod, 2008, ss. 110-111). Bunun iki sonucu oldu. İlk olarak, fatihler Kraliyet'e sürekli doğrudan karşı çıkmak yerine sermayenin Kraliyet'in denetiminde dolaşıma gireceği bir sürekli ihlal yapısı inşa edebilmişler ve Kraliyet'in de dolaylı bir şekilde onaylayacağı genişlemeler gerçekleştirmiş, Kraliyet'in Amerikalıları köleleştirmeme kuralına Kraliyet'e isyan etmeden uymamayı başarmışlardır. İkinci olarak Amerikalarda elde edilen gelir, hem fatihlerin miras haklarının yokluğu hem de merkantilist politikanın parayı Ana Kara'da biriktirme politikası nedeniyle ekonomik ve toplumsal yeniden üretimin araçlarını besleyememiştir. Fatihler ile Kraliyet'in çabuk birikim hırsı, yerlilerin katliamı kârlı olduğu sürece bir danışıklı dövüş var etmiştir. *Encomienda*'nın Amerikalarda yok etmeye yardım ettiği şey yoksul yerliler, var ettiği şey ise arkasında güçlü aileler ve yüzlerce yıllık sömürüden kârlı çıkıp bunu gelecek yıllar boyunca kullanacak çıkar ağları olmuştur (Saeger, 1981). Zenginliğin ve şiddetin aktığı yollar belliydi.

Sonuç olarak denilebilir ki *encomienda*'nın dolaylı şekilde var ettiği kimi kurumsal alışkanlıklar, *encomienda*'yı Amerikalardaki herhangi bir ülke için tarihsel bir birikim kaynağı olarak tanımlamaya yetmez. *Encomienda* yerlilerin yasal statülerinin isimlendirilişinden azade bir şekilde bir sömürge emek modelidir ve gayri-resmi bir kölelik sistemidir; fatihlerin katliamlarını önlemek bir yana, bunları güçlendirmiş ve yaymıştır.

Kaynakça

- Anderson, E. A. (1976). The encomienda in early Philippine colonial history. *Asian Studies*, 14(2), 25–36.
- Anderson, H. A. (1985). The encomienda in New Mexico, 1598–1680. *New Mexico Historical Review*, 60(4), 353–378.
- Anievas, A., & Nişancıoğlu, K. (2020). *Batı'nın egemenliği nasıl kuruldu?* (Ç. Çağdaş Sümer). Yordam Kitap.
- Austin, S. M. (2015). Guaraní kinship and the encomienda community in colonial Paraguay, sixteenth and early seventeenth centuries. *Colonial Latin American Review*, 24(4), 545–571.
- Batchelder, R. W., & Sanchez, N. (2013). The encomienda and the optimizing imperialist: An interpretation of Spanish imperialism in the Americas. *Public Choice*, 156(1–2), 45–60.
- Bernstein, H. (2014). *Tarımsal değişimin sınıfsal dinamikleri* (Ç. Oya Köymen). Yordam Kitap.
- Bierman, W., & Klönne, A. (2007). *Kapitalizmin suç tarihi* (B. Özçelik, Çev.). Phoenix Yayınevi. Blaut, J. M. (2012). *Sömürgeciliğin dünya modeli: Coğrafi yayılmacılık ve Avrupa-merkezci tarih* (Ç. Serbun Behçet). Dergâh Yayınları.
- Bloom, L. B. (1939). The Vargas encomienda. *New Mexico Historical Review*, 14(4), 366–417.
- Casas, B. de las. (2011). *Yerlilerin gözyaşları: Yerlilerin yok edilişinin kısa tarihi* (Ç. Oktay Etiman). İmge Kitabevi Yayınları.
- Chance, J. K. (1996). The caciques of Tecali: Class and ethnic identity in late colonial Mexico. *Hispanic American Historical Review*, 76(3), 475–502.
- Cohen, W. B. (1970). The colonized as child: British and French colonial rule. *African Historical Studies*, 3(2), 427.
- Cuello, J. (1988). The persistence of Indian slavery and encomienda in the northeast of colonial Mexico. *Journal of Social History*, 21(4), 683–700.
- Dore, F. (2016). Sömürgeci İspanyol Amerika'sında Aristotelesçi doğal köle kavramı. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), 31–50.
- Elliott, J. H. (2002). *Imperial Spain: 1469–1716*. Penguin Books. Encyclopaedia Britannica (2022), Erişim Ocak 5, 2023, <https://www.britannica.com/topic/encomienda>
- Faguet, J.-P., Matajira, C., & Sánchez, F. (2022). *Constructive extraction? Encomienda, the colonial state, and development in Colombia*. Universidad de los Andes.
- Ferry, R. J. (1981). Encomienda, African slavery, and agriculture in seventeenth-century Caracas. *The Hispanic American Historical Review*, 61(4), 609–635.
- Fradera, J. M. (2004). Spanish colonial historiography: Everyone in their place. *Social History*, 29(3), 368–372.
- Frank, A. G. (1966). The development of underdevelopment. *Monthly Review*, 18(4), 17–31.
- Green, T. (2017). Baculamento or encomienda? *Journal of Global Slavery*, 2(3), 310–336.
- Guitar, L. A. (1998). Willing it so: Intimate glimpses of encomienda life in early sixteenth century Hispaniola. *Colonial Latin American Historical Review*, 7(3), 245–263.
- Hilton, R., H. (1990). A Crisis of Feudalism", Aston, T. H., & Philpin, C. H. E. (Eds.). (1987). The Brenner debate: Agrarian class structure and economic development in pre-industrial Europe (Vol. 21). Cambridge University Press.

- Jacobs, M., D. (2005). Maternal Colonialism: White Women and Indigenous Child Removal in the American West and Australia, 1880-1940. *The Western Historical Quarterly*, 36(4), 453-476.
- Kamen, H. (2005). *Empire: How Spain became a world power (1492-1763)*. HarperCollins Publishers.
- Keith, R. G. (1971). Encomienda, hacienda and corregimiento in Spanish America: A structural analysis. *The Hispanic American Historical Review*, 51(3), 431-446.
- Kirkpatrick, F. A. (1942). The landless encomienda. *The Hispanic American Historical Review*, 22(4), 765-774.
- Kolomb, K. (2015). *Seyir defterleri* (S. Maden, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Lacas, M. M. (1952). The encomienda in Latin-American history: A reappraisal. *The Americas*, 8(3), 259-287.
- Lane, K. (1998). Taming the master: Brujería, slavery, and the encomienda in Barbacoas at the turn of the eighteenth century. *Ethnohistory*, 45(3), 477-507.
- Loomba, A. (2005). *Colonialism/postcolonialism* (2nd ed.). Routledge. MacLeod, M. J. (2008). *Spanish Central America: A socioeconomic history, 1520-1720*. University of Texas Press.
- Mayer, E. (2002). *The articulated peasant: Household economies in the Andes*. Westview Press.
- Özbudun, S. (2012). *Latin Amerika'da yerli hareketleri*. Dipnot Yayınları.
- Parker, G. (1994). The making of strategy in Habsburg Spain: Philip II's "bid for mastery," 1556-1598. In W. Murray, M. Knox, & A. Bernstein (Eds.), *The making of strategy: Rulers, states, and war* (pp. 115-150). Cambridge University Press.
- Parrish, T. C. (1982). Class structure and social reproduction in New Spain/Mexico. *Dialectical Anthropology*, 7, 137-153.
- Saeger, J. S. (1981). Survival and abolition: The eighteenth century Paraguayan encomienda. *The Americas*, 38(1), 59-85.
- Scott, J. C. (2008). *Devlet gibi görmek: İnsanlık durumunu geliştirmeye yönelik projeler nasıl başarısız oldu?* (N. Erdoğan, Çev.). Versus Kitap.
- Seed, P. (2014). Yeni Dünya'nın fethi (1500-1650). In G. Parker (Ed.), *Cambridge savaş tarihi* (F. Tayanç & T. Tayanç, Çev., pp. 145-162). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Service, E. R. (1951). The encomienda in Paraguay. *The Hispanic American Historical Review*, 31(2), 230-252.
- Simpson, L. B. (1950). *The encomienda in New Spain*. University of California Press.
- Simpson, L. B. (1959). A seventeenth-century encomienda: Chimaltenango, Guatemala. *The Americas*, 15(4), 393-402.
- Smidt, A. J. (2012). Enlightened absolutism and new frontiers for political authority: Building towards a state religion in eighteenth-century Spain. In T. Andrade & W. Reger (Eds.), *The limits of empire: European imperial formations in early modern world history*. Ashgate.
- Trigg, H. B. (2003). The ties that bind: Economic and social interactions in early-colonial New Mexico, A.D. 1598-1680. *Historical Archaeology*, 37, 65-84.
- Türkecan, P. (2007). 16. yüzyılda Orta ve Güney Amerika'daki misyoner faaliyetleri ve kıta yerlileri üzerindeki etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 24(1), 231-251.
- Wallerstein, I. (2007). *Avrupa evrenselciliği: İktidarın retorik* (S. Önal, Çev.). Aram Yayıncılık.

- Williams, E. (2014). *Kapitalizm ve kölelik* (A. Tarar, Çev.). Dipnot Yayınları. Wood, E. M. (2003). *Kapitalizmin kökeni: Geniş bir bakış* (A. C. Aşkın, Çev.). Epos Yayınları.
- Wood, E. M. (2014). *Sermaye imparatorluğu* (O. Köymen, Çev.). Yordam Kitap.
- Yeager, T. J. (1995). Encomienda or slavery? The Spanish Crown's choice of labor organization in sixteenth-century Spanish America. *The Journal of Economic History*, 55(4), 842–859.
- Young, R. J. C. (2016). *Postcolonialism: An historical introduction* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.